

Mythical Tendency in Simha Ben Tsion's works

Baydaa Abbas Ali

University of Baghdad- Collage of Languages

aliuniversityofbaghdad@gmail.com

DOI: [10.31973/aj.v1i138.1218](https://doi.org/10.31973/aj.v1i138.1218)

Abstract

Simha Ben Tsion is a Jewish-Zionist writer who recognized as one of the founders of Tel Aviv city. He immigrated to Palestine in 1905 after years of moving between Odessa and many other cities. He has worked on establishing publishing houses for a long period. He has a great passion for writing stories and novels, which varied between autobiographical stories and children's stories, as well as he has worked in the field of myth. What has drawn the author's attention is "Eshkol / the departure of Jews from Egypt." It is one of the writer's works, which was considered as a starting point to take the reader in an atmosphere of heroism, self-denial, good, and bad. Hence, the current research revolves around giving an in-depth analysis of this band of stories. The writer attempted to take the reader back to 3000 years ago by introducing events encountered by the Jews during their departure out of Egypt. In which, he exposed the relationship between kings and prophets, on one hand, the people on the other hand. It is evident that the writer had exaggerated in describing the suffering and sacrifices of Jews by showing a wide range of events that full of love, sacrifice, and heroism. Obviously, the story is an effective means to influence audience sensation. We find this matter repeated in the same manner and idea in the story of Eshkol, in which events are similar to the first story.

Keywords: the tendency, the mythical, works, simha ben tsion.

النزعة الأسطورية في نتاجات سمحا بن تسيون

م.م بيداء عباس علي

جامعة بغداد - كلية اللغات - قسم اللغة العبرية

aliuniversityofbaghdad@gmail.com

(مُلخَصُ البَحْث)

سمحا بن تسيون، الأديب اليهودي، الصهيوني والذي يعتبر من مؤسسي مدينة تل أبيب. والذي تنقل بين أوديسا ومدن أخرى وهاجر الى فلسطين عام ١٩٠٥. وقد عمل لفترات طويلة في تأسيس دور النشر في فلسطين وخارجها.

شغف بن تسيون في كتابة القصص والروايات والتي تنوعت بين قصص السيرة الذاتية الى قصص الاطفال.. الخ. لكن الملفت لنا انه كتب قصص في مجال الاسطورة: إشكول/ خروج إسرائيل من مصر. وقد ركزنا في عملنا هذا على القصص اعلاه ومن خلال تعمقنا في تحليل تلك القصص، جلب انتباهنا ان هذا الكاتب قد اتخذ من الاسطورة اليهودية منطلقا له ليأخذ القارئ في رحلة برحاب البطولة الخارقة وكران الذات والحب والخير والشر.

سمحا بن تسيون انتقل بافكاره وعاد بالقارئ الى ٣٠٠٠ سنة مضت من خلال قصته خروج اسرائيل من مصر وعرض بتلك القصة العلاقة بين الملوك والانبياء من جهة وبين ابناء الشعب من جهة اخرى. ومن خلال الاسطورة التي ارتكز عليها الكاتب نجد هنا المبالغة في وصف معاناة اليهود وتضحياتهم، والمقصود هنا ان ينتقل بالقارئ الى عالم واسع من الحب والتضحية والبطولة. ومن خلال تلك الاحداث تكون القصة وسيلة ناجعة للتأثير بالمتلقي. ونجد هذا الامر يتكرر وبنفس الاسلوب والفكرة في قصة إشكول والتي تتشابه فيها الاحداث مع القصة الاولى.

الكلمات المفتاحية: النزعة، الاسطورية، نتاجات، سمحا بن تسيون.

המגמה האגדית ביצירותיו של שמחה בן-ציון

מאת: בידא עבאס עלי

אוניברסיטת בגדאד/ פקולטת השפות/ מחלקת השפה העברית

הקדמה:

האגדה מנושאים החשובים כל כך, וביחוד כאשר אנו מתייחסים לספרות העברית. ש. בן-ציון הסופר והעורך, יליד מולדובה, שכתב כמה סיפורים ורומנים בתחומים שונים. הוא היה בעל כיוון ספרותי פוליטי, והוא ממיסד העיר תל-אביב. על כן היה לא עט כמו להחבירים שלו: ביאליק ואחרים. בן-ציון התמקד במאורעות

שהתרחשו לפני כ-3000 שנה, ושפך האור על גורלו של העם היהודי. בסיפוריו: "אשקול ו בצאת ישראל ממצרים", התייחס הסופר הזה לשאלת הסבלנות של העם היהודי.

בסיפוריו של בן-ציון: "אשקול ו בצאת ישראל ממצרים", התתחס הוא להחייאת האגדה הקדומה וקביעתה בתוך מסגרת הספרות העברית של תקופתנו, מצא ש. בן-ציון השלמה ליצירותיו ההן וגם תיקון לנשמת הדור אשר חתר לחדש ויחד עם זה התגעגע אל הישן, כי שאוף שאף למצוא את המזיגה הטובה של העבר והווה. הוא תפס את צמצומה האמנותי ואת משמעותה המוסרית, את חריפותה היהודית ואת חכמתה האנושית של האגדה. ובחסרו נתן אותה מתן חדש לכול. בסיפורי האגדה של בן-ציון, רוחב-הדעת והנאת-הסיפור-והתיאור, ההומור הטוב והראייה המעמיקה, ועל כולם-היציאה למרחב היצירה העממית-דמיונית והעלייה למרומי האוניברסאליות, ביחוד ב"אשקול ו בצאת ישראל ממצרים".

מילות מפתח: המגמה, האגדית, יצירות, בן-ציון. ש.

חשיבות המחקר: עבודת המחקר הזאת בעלת חשיבות מובהקת שנובעת מעצם תיאורו של ש. בן-ציון לגבורה של בני ישראל, וההגזמה שהשתמש בה כדי שתהיה אמצע חשוב לשכנע את קוראיו.

מטרות המחקר:

1. לדעת יצירותיו הספרותיות של ש. בן-ציון, וסגנונו הספרותי.
2. ניתוח את הסיפורים: "אשקול ו בצאת ישראל ממצרים", והכרת התמקדותו של בן-ציון בגבורה והאגדה כדי שישפיע בקורא שלו.
3. לתיאור הושפעתו של בן-ציון מסופרים מבני דורו ואחרים, וביחוד בשאלת התייחסותיהם לאגדה והגבורה וההגזמה.
4. לשפוך האור על השתמשותו של בן-ציון ליצירותיו הספרותיות כדי שיהיו אמצעים לעידוד העלייה לפלסטין.

שיטת המחקר: שיטת המחקר היא אנליטית, ולרוב היא אנליטית סמיוטית, מפני שאנו מטפלים בניתוח תמונות שגדושות בסמלים ורמזים וכוללות השראות למשוך את הקוראים ולהשתלט על רגשותיהם.

חומר ואובייקט: בעבודת מחקר זו, שפכתי האור על השתמשותו של בן-ציון לאגדה, ואיך הוא נצל הדבר הזה לשרת את מטרתו הראשית: שכנע את הקורא שלו.

בעבודת המחקר הזה השתמשתי בסיפוריו של ש. בן-ציון: (אשקול, **בצאת ישראל ממצרים**).

ש. בן-ציון: קורות חייו ויצירותיו:

שמחה בן ציון אלתר גוטמן ושם העט שלו **ש. בן-ציון**, הוא סופר, עורך. בן ציון ממייסדי תל-אביב. הוא נולד במולדובה ב-1870, וכשהיה בן-17 הוא נשא לרבקה שנולדה לו חמשה ילדים. בן ציון עסק במסחר, אך לאחר תקופה קצרה הוא עזב את העבודה הזאת. אחר כך פנה בן ציון לכתיבה. הוא עלה לישראל ב-1905 (גוברין, 1978, עמ' 18).

ש. בן-ציון פרסם סיפורים ב"מליץ, לוח אחיאסף ובצפירה". ועסק כמורה לעברית. ב-1901 הקים יחד עם חיים נחמן ביאליק, לוינסקי וגם רבניצקי את מוריה (הוצאת הספרים). וגם כן הוא הקים יחד עם א"ז רבינוביץ את הוצאת הספרים "אשכולות". בן ציון הוציא לאור את הקובץ המדעי "העומר", ובקובץ הזה פורסם הסיפור הראשון של עגנון "עגונות". הוא ממיסדי המוסף הספרותי "חדשות מהארץ".

בן ציון ומשפחתו היו מראשוני תושבי אחוזת בית, שהייתה לתל-אביב ונפטר שם ב-1932 ונקבר באותה עיר (ורסס, 1992, עמ' 117).

יצירותיו הספרותיות של ש. בן-ציון:

1. כל כתבי ש. בן-ציון. אי. איתן. (יפו 1914).
2. הרומן: **נפש רצוצה**. דביר (תל-אביב 1930).
3. הסיפור: **אשקול**. עם עובד (תל-אביב 1931).
4. **ארץ אשכנז**. הינריך היינה. תרגום ש. בן-ציון. דבר (תל-אביב 1938).
5. **בצאת ישראל ממצרים**: ספור-גבורות מימי קדם. אמנות (תל-אביב 1965) (ורסס, עמ' 121).

המגמה האגדית ביצירותיו של שמחה בן-ציון

פתיחה: האגדה תופסת מקוט מיוחד בספר החיים והיצירה של ש. בן-ציון. מראשית צעדיו אנו רואים אותו נמשך כבחבלי קסם אחרי אותו קסם מופלא המסתתר בחביונה של האגדה (שטיינברג, 1928, עמ' 195).
באחד מסיפוריו, שחן-הגבורה שורה עליו כטל-הבוקר על פרחי-הגן, הלא הוא סיפורו "אשקול", מתדווה בחור-הישיבה באזני הגבורים לאמר:

"אשקול בן ישראל, אשקול הגבור. הוא מלך את קוחו כאשר ינק את

חלבו מאמו בת ישראל. איפה הם אויבי העם הנבחר" (בן, ציון, 1931, עמ' 24).

בסתר חביונם של דפי-הגיבורה האלה, האוצרים בתוכם את אגודת-הקסם הנחמדות, "תרגיע נפשו הנכאה" של הסופר הפורה, ובשעה שיתהלך בחושך בארץ מאפילה יתעוררו לקראתו העלים הבלים האלה, שעליהם מתנוצצות פניני האגדות, יפתחו לו "שערי רקיע", וללבו החלל "אור חדש, אור-עולם יבקיע". ומהיות בן-ציון איש שומר אמונים לכל המראות והמאורעות, ולכל הדמויות היקרות והחויות הראשונות של ימי-הילדות הרחוקים, ומהיותו סופר בעל זכרון ובעל המשך, הטוה כל ימי-חיו את מטוה-היצירה האחד שראשוני-חוטיו נתגלו לו בבוקר-חיו-שמר אמוניו גם לאגדה וקיים את דברו לה (גיל, 1947, עמ' 47).

בעצם שנות יצירותיו האגדיות של ש. בן-ציון היה עובד באמונה ובחריצות על המפעלים הגדולים שהתייחסו לאגדה. יחד עם שותפו זה, אשר ידע לעשות מתוך מסירות של אהבה עבודת-חקירה מתמדת, נכנס הסופר לפני ולפנים של היכל האגדה, ובו ובסתר-גניו ארה את כל פרחי המור של האגדה והתבשם מריח ניחוחם, ובישם בו, בריח זה, את כל הספרות העברית המודרנית, וגם את החינוך העברי החדש (ורסס, עמ' 125).

כן נעשה הסופר הגדול של תקופת התחייה המפרש הגדול של האגדה הקדומה. ושרירי הדמיון היוצר של אבות-אבותינו הרחוקים-בזמן, אשר היו פזורים על פני ים-התלמוד הגדול, וגם טמונים כפנינים בקרקעו, נלקטו ונתאגדו יחד (גיל, עמ' 52).

בכמה מסיפורי בן-ציון של החייאת האגדה הקדומה וקביעתה בתוך מסגרת הספרות העברית של תקופתנו, מצא ש. בן-ציון השלמה ליצירותיו ההן וגם תיקון לנשמת הדור אשר חתר לחדש ויחד עם זה התגעגע אל הישן, כי שאוף שאף למצוא את המזיגה הטובה של העבר והווה. הוא תפס את צמצומה האמנותי ואת משמעותה המוסרית, את חריפותה היהודית ואת חכמתה האנושית של האגדה. ובחסרו נתן אותה מתן חדש לכולנו (ריבולוב, 1955, עמ' 126).

"איפה הגבורים, איפה בני מדינת ישראל. איפה האויב... אשקול היה

אוהב את בני עמו, הוא לבדו ומדבר על גבורתו של שמשון, ואיך היה בעל לב חזק וטוב" (בן-ציון, עמ' 29).

ואם ישאל השואל, אם כן הדבר, כלומר, אם כל-כך גדולה היתה אהבתו, ועמוקה הערצתו של בן-ציון לאגדה-מה פשר סיפורו המהולל "אשקול", אשר בה יצא לתבוע בכוח גדול כל-כך את עלובנה של ההלכה בספרותנו ובחיינו? כלום אין בדברי-הרתת שלו משום המעטת דמותה של האגדה והכנעתה תחת שרביט מלכותה של ההלכה? (שטיינברג, עמ' 196).

אמנם הוא מופיע כאן כפרקליט עז-רוח וגדל-נפש של צד ההלכה, ומכיוון שהוא הפרקליט של צד זה-לוחש ההגיון את לחשו באזנו-הרי הוא ממילא גם הקטיגור של הצד השני, הוא צד ההאגדה. אבל כל דרך הקטיגוריה שלו אינה אלא דרכו של הסופר, בעל האגדה, שדבריו הם כ"אש אוכלה". הוא מקנא את קנאת השלימות והבריאות של היצירה העברית. אין הוא רוצה לראות אותה רופפת, אין הוא יכול לראות אותה רופסת. אין הוא לגדולתה ההיסטורית. למקורותיה היהודית ולהיקפה האנושי כדי שתוכל להעשות אור-החיים, וגם אורח-החיים, שלנו (יחיאל, 1976, עמ' 76).

זו היא שאיפתו העמוקה של איש-האגדה, הרוצה להניח יסוד איתן תחת בנין הספרות שלא ימוט ולא יפול, הרוצה לחסן גם את הסיפור, שיהיה בו לא רק כוח גברי, הרוצה לצקת לתוך עורקי האגדה את דם ההלכה אשר יתן לה יציבות וקיום.

לדרך-המלכות

ש. בן-ציון נתקבל בחיינו ב"מהירות-הבזק", שרק מעטים זוכים לה. אבל בברכה גדולה זו, השמורה ליחידים, שמור גם משהו רע. "רע" זה הוא הרושם הראשון, והחזק ביותר, הנשאר בעינו כל הימים, ואינו נותן להם לקוראים, ואפילו הוותיקים והנאמנים ביותר, את היכולת לזוז מנקודת-הכרתם הראשונה, ולראות את סופרים באור אחר, בגילוי חדש. כבר הייתה דמותו חתומה בדמיונו של הקורא העברי, ובזה עצמו כאילו "נחתם" גם בן-ציון עצמו. מה שיצר מאז לא נתפרסם כדבריו הראשונים, וגם לא הוערך, כראוי לו. דומה היה כאילו גם הקורא וגם המבקר אמרו: דיינו במה שנתן לנו הסופר עד כה- כי מה עוד אפשר להוסיף על מתנו האדיר, שאין שני לו? מה אפשר עוד להגיד ולא הוגד? (ריבולוב, עמ' 127).

"יציאתם של בני ישראל ממצרים כתשובה לצוותו של אדני. ירידה

לתהום, הם המבקשים הפתרון לבעיתו של העם, אשר חרת פעם על לוחותיו.

שובר העם העברי את זכות קיומו עמים רוצחים רבים הם בעולם" בן-ציון, 1965, עמ' 25).

אבל עתה אנו יודעים יפה-יפה, שאפשר היה להוסיף, ואמנם הוסף נוסף לה, לסיפורי בן ציון משהו יסודי וקיים, וגם משהו חדש בשורת הסיפורים שלו, סיפורי האגדה המובהקים. החדש שבסיפור האגדה שלמעלה הוא-הבחירות והשקיפות, רוחב-הדעת והנאת-הסיפור-והתיאור, ההומור הטוב והראייה המעמיקה, ועל כולם-היציאה למרחב היצירה העממית-דמיונית והעלייה למרומי האוניברסאליות, ביחוד ב"אשקול ו בצאת ישראל ממצרים".

דומה הדבר שכאן, באגדות האלה, נשתחרר בן-ציון מאותה מתיחות נפשית שהיה נתון בה כל שנות-חייו כבדות-היצירה ונושאות המשא הלאומי הגדול, ונכנס לעולם שקוף וזך, שאליו כמהה נפשו תמיד. דומה הדבר, כאילו כאן יצא סוף-סוף הסופר מתחום בית-המדרש והעיירה, ממיצר המדבר והגלות אל המנוחה ואל הנחלה, בנוף האגדה הקוסם, שהכל בו נושם אווירו של הדמיון החפשי, וחכמת הדורות מזהירה בו כבזוהר הרקיע (קריץ, 1988, עמ' 121).

כאן, ברשות-האור-והדרור של האגדה העממית העתיקה, אשר מושליה וגיבוריה הם מלכים ומשוררים-דויד ושלמה-כאן אפשר לו לסופר הגלות והדלות, לסופר הצער והזעם, לנביא האחרית והראשית (האחרית של הגלות והראשית של הגאולה) להגיע גם למלכות, למלכות של חירות-הרוח, של תפארת-הסיפור ושל-העבר (יחיאל, עמ' 81).

"ירידה לארץ זרה, ועם הלך בתהום, וגיבורים רוצים הארץ היעודה, ארץ האבות. זה הוא העם הנבחר, ואלה הם בניו הלוחמים לשחרורו" (בן-ציון, עמ' 29).

בלטרקלין זה נכנס בן ציון מזויין בכל הכלים היקרים, של הסגנון העברי הגדול, וגם מחוסן בבגרותו הרוחנית-אמנותית. כאשר קוראים את סיפורו "בצאת ישראל ממצרים", אנו מפליאים את עוצם כוחו הלשוני ואת גודל דמיונו האמנותי של סופר בן זמננו.

כשאנו קוראים את אגדות "במדבר" של פרישמן חשים אנחנו שסופר זה בן תקופת התחייה, שנשתחרר מכבלי הפסוקים, שבהם כבול היה מאפוי, נושם לרווחה, וכל כתיבתו היא רק ברוח התנ"ך. אולם עם כל זה הוא נמצא במדבר ונושם את

אוויר-הקדם שלו, ואינו מנסה להרחיב את היריעה ולהכניס לתוך סיפורו רמזים והדים של מראות והרגשות של אדם בן-זמננו (יעל, 1984, עמ' 87).

אבל בן-ציון בעל הכוח הראשוני, בעל העצמיות האדירה, לא יכול היה להסתפק בחיקוי ספרותי, ואם גם יהיה זה יפה-להפליא, וכן לא די היה לו לתת דברים מסופרים בנחת, לשם מקרא-עונג-לבד. הוא ביקש באגדה אמצעי נוסף, לשם מתן-ביטוי לכוחות-היצירה שלו, שהגיעו לשיאם בדרך הסיפור הישן שלו וביקשו להם מוצא ופורקן בשבילים אחרים, בנסיונות חדשים. ואולי יש למצוא בזה פשר לחידה אשר העסיקה והטרידה בזמנה את כל חובבי סיפוריו של ש. בן-ציון. זכרנו את ימי השתיקה הגדולה והקשה שלו, אשר ארכה כמה שנים ועוררה דאגה עמוקה בלב קוראיו ופירושים רבים מצד מבקריו. אזנים שהורגלו לקול הסיפורים של בן-ציון לא יכלו שאת את שתיקתו, וחסידיהם שהיו צמאים לדברו התדפקו על שעריהם והתחננו באזניו, סופר, תנה סיפורך!

על בן-ציון עבר אז משבר נפשי עמוק והוא רצה להתבודד באהלו ולהתפלל ביחידות-על נפשו ועל דרכו ביצירה. הוא כאילו עמד לרגע, להסתכל בתוך בריכת-סיפוריו, לראות מה עוד חבוי בה, מה היה לשון הסתר שלא נתגלתה לו עדיין. הוא כאילו שאל באורים-ותומים הנסתרים שלו, מה היא הדרך שילך בה מעתה, לאחר שכתב את סיפורו "אשקול", זה שהשביע את האחרים, אבל את עצמו הרעיב עוד יותר. הוא הרגיש כי בינו ובין העולם הגדול שהוא חי בו, היהודי והאנושי, עוד יש חשבון נסתר, חשבון פנימי-ויש לעשותו, כל עוד כוחו בו, כל עוד נשמתו בו (קריץ, עמ' 126).

זה היה פשר השתיקה של ש. בן-ציון, זה היה סוד התייחדותו. וכשיצא מסתר-אהלו וממחבוא-יחידותו ראינוהו חוזר אל הסיפור האבטוביוגרפי העמוק שלו, אשר בו עשה את חשבון-הנפש של חייו, וגם אל האגדה של הגבורה, אשר בה ביקש ומצא את שרשי ההווייה הלאומית של עמו (יעל, עמ' 91).

מלך חכם וסופר חכם

בכמה מיצירותיו של בן-ציון עזב את דרך "הפורמאליזם" התנ"כי, שהלכו בו קודמיו, ובחר לו דרך המלך והסופר. הוא ספג לתוכו את הריח, ואת הרוח, של הסגנון המקראי, אבל לא נשתעבד לצורת הביטוי המגובשת והקפואה שלו. מוצאים אנו בכמה מן האגדות, וביחוד ב"אשקול", ביטויים וציורים שהם הדים ורמזים למה שיש בסיפורים אחרים שלו. כי לא עבודת-חיקוי עשה פה בן-ציון, אלא עבודת-

יצירה שלו. הוא מזג את ניגון-סגנונו- והסגנון הוא הנפש-בתוך הסגנון המקראי. ואת אופן הדיבור של האנשים העושים של הטבע ואופן התפתחות המאורעות עשה ברווח ולא בצמצום, בכל האמצעים המבורכים אשר ניתנו לו (קריץ, עמ' 131).

"מלאה את לבי מחשבה אחת: להשתלם בארץ ניכרת, לשוב לארץ-ישראל, ומזוין בדיעות ונסיון להשתער על אויבי ולכבוש שוב את ארצי, וארץ האבות. רעיון זה הוא שעמד לי בימי מבוכה אלה" (בן-ציון, 1931, עמ' 76).

מטעם זה, מטעם גורל כוחו האמנותי ועוצם כוחו הלשוני, נשתחרר לגמרי מן השיגרה המקראית וישבר את שלשלאות הפסוקים, שבהן היו כבולות ידיהם של חבריו הקודמים. וכשאנו עוברים בחדרי הסיפור "אשקול" מרישים אנו ברוח הטובה, שהתרחקה מסגנון הקלאסי. אנו רואים את המשפטים הישרים שמובילים אותנו למטרתו המרכזית של הסופר. הדבר הזה יהיה אמצע חשוב לשכנע את הקורא שלו.

האנשים החיים בסיפורי-האגדה האלה אנשים חיים הם, והם חיים לפי זמנם, לפי רוחם, ולפי אופיים. אין אונס. וגם הסופר הפורה, המתהלך אתם ורושם את דבריהם ומספר על מעשיהם ומתחקה אחרי תנועותיהם וחותם אם חוויותיהם בסיפור, חברם הוא, ידידם הוא, וכלי-כולו מרגיש את עצמו בן-בית באותו עולם רחוק וקרוב, מופלא ומוחש כאחד (יחיאל, עמ' 86).

והיות שראשי הנפשות הפועלות באגדות אלה הם מלכים וסופרים, המהוללים בחכמתם והמפוארים ביצירותם, יש לו לסופר המהולל והמפואר של תקופתנו אנו הזדמנות מצויינת לדובב את שפתי החכמים, ולהטעימנו מכל גודל-הרוח ומכל עומק-ההבנה של גיבורי-אומה, המלווים כל אדם עברי בדרך-חיינו ובשבילי-דמיונו (קריץ, עמ' 134).

דויד המלך, הגיבור הראשי של האגדה "אשקול", שהוא הנושא העיקרי של הסיפור, מופיע פה בדמותו הקלאסית האדירה, כ"שחכמת אלהים תאיר פניו ופיו מקור תבונות". כשהוא מדבר, הוא מדבר בחכמה עמוקה "על דרכי אדני ומשטרו בארץ ויש השליטה של אלהים על הארץ ועל השמים והכוכבים, אני אשפט בשם אלהים והעם יהיה תחת דגלי" (ריבולוב, עמ' 131).

"אסף אותם המלך דויד, והיו שם גיבורי העם, ועמד לאמר, איפה הארץ, איפה האויב. הרעיון הוא, לצאת מבית אבותי הייתי מוכרת, העם מוכרת לצאת מארצו, מביתו, וצריך לשוב לארץ היעודה, ארץ-ישראל" (בן-ציון, עמ' 77).

ורק סופר חכם יכול היה לכתוב על מלך כפי שכותב בן-ציון על דויד. הוא אינו מראה אותו בדברי-החכמה שלו עד שהוא מגולל ומגלה תחילה את מעשה-החכמה שלו. יודע הוא לשלוט ברוחו המספרת ולדחות דברים המתחננים להכתב-עד בוא עת, עד אשר יוצר ויכונן מצב-דברים שבו נאה לדברים אלה להשמע. וכשאנו שומעים את דברי-הגאווה. וכשאנו רואים את שאר המלכים קרואי-ביתו, לקראת האיד הקרוב לבוא על המלך העברי החכם, שעלה עליהם בכול (שטיינברג, עמ' 197).

"וכשאנו מסתכלים בעיני האויב, איזו עינים הם, עיני הרוגים עיני

פושעים, עיני תחמסים וינשובים, או עיני כלבים, או הם יהיו כעיני שועלים!"
(בן-ציון, עמ' 78).

כשאנו שומעים ורואים את כל אלה, מצפים גם אנו לתשובת-העוז המוחצת של המלך החכם והגיבור. אבל לא כן הסופר בעל האגדה. בנחת ובשלווה, הנובעת מגבורת-רוחו של המספר הבטוח בדרכו, יספר לנו בן-ציון לאמר: **"ואולם המלך הזה לא עמד בפני האויב ולא שת את חרבו ואם המלך דויד לא עשה בדברים של הגבורה, האם יהיה המלך של העם"** (בן-ציון, עמ' 78).

מנוסח לנוסח: המסגרת מתרחבת

כידוע, חיבר בן-ציון את שני האגדות: "אשקול ו בצאת ישראל ממצרים", ובהם נוסח פשוט ומצומצם, ונוסח שני מורחב ומועמק. בנוסח הראשון הסתפק בסיפור האגדה העברית, והייתה לו הסיכום של דבר עצום: **"כי מתת אדני יש הגבורה שתנתן בחיק כל גבר כגמול מעלליו, אם הגבורה ההיא תהיה טובה ואם רעה, ועליתם כולכם אדון שיצא ממקומו ומארצו, והוא יבוא אל ביתו, אשר בנה לאלהים בציון והשתחויתם שם אפים ארצה וליחכתם את עפר אדמתו"** (בן-ציון, עמ' 79).

התעצב המלך אל לבו מה שחזה בכוכבים, ויבקש תחבולה להפר עצת השמים. וכן גמר אומר בלבו להצפין את לבו עד אשר ידע את התשובה על גורלו של עמו. תר ומצא אי בודד בתוך הים, בנה עליו מגדל גבוה, אשר הקיפהו חומה בצורה, ובתוך המגדל הזה, המנותק מן העולם, הושיב את עמו" (מיכאל, 1998, עמ' 52). בנוסח השני המורחב, אנו רואים את הסיפור במגע סימנטי עם הסיפור השני:

"נער יפה וגם כן היה בן טובים. והוא היה ממוצא סופרים ואם התמקדנו בו הוא יצא מעירו מעכו-וישא נפשו למקחקים. וכן שט בארץ והתהלך בערים

ובכפרים עד שבאחד הימים באה עליו השמש במקום עזוב ושמש, והנער הזה המשכה לעם נבחר שהוציא מצרימה בעבר" (בן-ציון, 1965, עמ' 33).

אמנם, כל הריתמוס של הסיפור וכל צורת ההרצאה שלו הם גבורה מובהקת, מבלי לסור מן הדרך הישר הזה ומבלי לפגום אף במשהו בפשטות, בצלילות ובשלימות שלו, ואף שתי המלים הפותחות את סיפור המעשה הן המלים הקלאסיות "ויהי היום", אבל לתוך מסגרת הזאת, אשר אותה הרחיב, הכניס בן-ציון עושר-דמיון, כוח-תיאור, חן-ציור ותפארת-לשון, שקשה למצוא דוגמתם (מיכאל, עמ' 54).

כל הארכיטקטוניקה של הסיפור מפליאה ביופיה ובשלימותה. כל פרק ופרק יש לו תפקיד משלו, הגיון משלו וביצוע משלו. ולרוב הפרקים, אם לא לכולם, יש כוח לשאת את עצמם, כלומר: סיפורים או תיאורים הם, שלפני תוכם וצורתם ולפי שפעת הכוח והיופי שהושקעו בהם, הם מזהירים באור-עצמם ומבריקים כאבני-ברקת בעינינו.

"אז בעצם שנתו, ירד נשר עז וגדול על השלד וירם אותו, אותו ואת אשר בו-הנער הרש והרעב מעכו. ואת המשא הזה נשא הנשר אל גג המגדל, ושם הניחו" (בן-ציון, עמ' 35).

אם כן- מה חידש הסופר, שבא לאחר תקופה ארוכה של שלושת אלפים שנה בערך, וסיפר מחדש את סיפור-האגדה הזה? לא נחה דעתו של בן-ציון, עד אשר חזר וכתב את האגדה מחדש, ונתן לה את התיקון הגדול, שאותו ביקש, בנוסח השני של היצירה הזאת.

(Journal of jewish literature history, tamar, 2012, p.86)

כוחו וחידושו של הנוסח השני הם בזה שעזב המספר את דרך הסיפור הפשוט והתמים של האגדה ויצא לדרך-המלך של יצירה אפית, המיוסדת על האגדה, אבל אינה משועבדת לה, כי היא גדולה ממנה (ריבולוב, עמ' 135).

אהבת-אדם ואחוות-עמים

החידוש השני שהוכנס בנוסח השני של האגדה הזאת היא שלא אהבת עם, היא דמות הגיבור של הסיפור, שבה נעשה הנסיון בגורל האדם והאהבה, כי אם קציצה, האגדה החזקה לעם היהודי. ולא בלי כוונה הרחיב בן-ציון את היריעה, ועשה את הענין הזה של האגדה נושא לסיפור בין-לאומי (מיכאל, עמ' 65).

באגדה של בן-ציון אנו רואים את העם היהודי מנסה את "הכוכבים", הם עיני הגורל, לעם הזה, וכן נשאר הענין פנימי, עברי. אבל כשם שלא נחה דעתו של בן-ציון בכל הבנין הפשוט והאלמנטארי של הסיפור, כן לא די היה לו במסגרת הלאומית-מדינית של מלכות יהודה, והוציא את הנסיון הגדול הזה החוצה, לרשות העולם הגדול (מיכאל, עמ' 66).

"מסוך נפש בנפש ודמים בדמים ומעיינות חיים במעיינות חיים, לעלות

לשדות אדניו הרבים והעצומים. בהצהל האהבה קולה-יאמרו השנים: המלך והסופר-תיאלם האיבה דום" (בן-ציון, עמ' 36).

השקט נפשו של המספר לעשות את ענין האגדה ענין אנושי-כללי, אוניברסאלי וקוסמי כאחד, לא רק את כוכבי-הגורל ניסה הגבור העברי, כי אם גם את מלכי מזרח ומערב, כדי לראות ולדעת אם חי עוד בלב האדם החזון הנבואי הגדול על אחדות המין האנושי ועל אחוות העמים השונים, חזיון זה שבלעדיו לא יכונן הסדר והשלום בעולם (שמיר, 1957, עמ' 7).

בסיפוריו של בן-ציון היתה האהבה תמיד יותר מאהבת איש ואשה, יותר מתענוג ארצי, גופני. ב"אשקול ובבצאת ישראל ממצרים" יש לאשה יופי מיוחד-במינו, רחוק ועילאי, רוחני ושמימי, שאליו תכמה הנפש יותר מן הבשר. ותחת העול הגדול של הקדושה, של האלהות ושל הגאולה, נעשתה האהבה בסיפורי האגדה של בן-ציון כוח אדיר, לא רק בחיי האדם הפרטי, כי אם גם בחיי כל היקום, שאין לפניו מעצור (שמיר, עמ' 11).

הכוח הזה פורץ לו דרך ברחבי ימים אדירים, הוא כובש שממות איים רחוקים ושובר קירות בתי-כלאים: "כי אנו רואים שכל אלה גם יחד הם לא יחוצו ולא יקומו בפני עצמת יד האהבה המובהקת, בהסתערה גדולה שהייתה מלאה גבורת-אלהים, ומלאה בדרכה גבורים בני עמנו" (בן-ציון, עמ' 39).
ואם הקירות הגבוהים האלה לא עמדו בכוון הנער היהודי בעמדו לעלות אל המעלה-ישאל הגבור למה הנער עלה שמה? כן אנו רואים שהאהבה נעשתה פה שליחת-מצוה כפולה, היא באה לא רק לאחד שתי נפשות זכות, הנכספות אחת אל אחותה, כי אם גם לאחות את הקרע בין העמים, אשר נפרדו בכוח השנאה, שנאת-החינם, בין אדם לחברו ובין אומה אחת לחברתה.
פה מתעגל העיגול האנושי, ואנו מגיעים שוב, בחסד המספר העברי של ימינו, לראשיתה ולמקורה של ההיסטוריה הישראלית-לאברהם, ליצחק וליעקב, שיצאו

וחזרו מארם לכנען ומכנען לארם, וגם לשרה, לרבקה ולרחל וללאה-כולן בנות ארם. ומן הזיווג הזה, הארמי-כנעני, יצא עם ישראל. וכן גם ישראל ומואב. מן הזיווג של בועז העברי ורוח המואביה יצא בית-דויד. זה הוא הלקח ההיסטורי, האנושי בין-לאומי, שנותן דויד המלך לקוראיו המשתה שלו, ונדמה לנו, שלא רק מלכי מזרח ומערב מסובים לאותו שולחן, כי אם גם אנחנו שם. ונאה הלקח הזה לנותנו. כי מי כדויד המלך היה אזרח-עולם במלוא המשמעות של המושג הזה? האם לא בעצם שמו, נרמזה השאיפה היהודית לשלום עמי-העולם? ולשם מתן ביטוי פיוטי חדש לרעיון הגדול והעתיק הזה סיפורי בן-ציון "אשקול ובצאת ישראל ממצרים" (מיכאל, עמ' 72).

"לא ביד השטן-יאמר החכם העברי-יתן אדני גאולה לאדם, בגלל אם יתן את הגאולה ביד האהבה. יהיה שם דם תחת דם ואנו רואים אחר כך נפש תחת נפש. ובשביל כך אלה תהיה הגאולה לכל העם" (בן-ציון, עמ' 81).

בסיפורי האגדה של בן-ציון היו שני דרכים, דרך האניה בלב הים ודרך הנחש עלי צור. ובדרך השני מילא בן-ציון את החסר, ואת עבודת-המילואים הזאת עשה ביד רחבה ונדיבה ובכוח סיפורי מפלא. שני סיפורי האגדה מיוחדים, נתן המספר. וביצירות האלה הוסיף בן-ציון ממד חדש לסיפור, הוא ממד המרחב הימי שגם עומק בו. כלומר, בדרך הגורל של אהבת האיש והאשה, בדרך זו, של געגועים וכיסופים, של מכשולים וחתחתים, לוקחים חלק כל איתני הטבע, כל כוחות היקום. בי האהבה כוח קוסמי הוא, הכוח המניע את גלגלי העולם, הכוח הנותן חיים לכל חי (שמיר, עמ' 14).

יש משחק צבעים מרחיב עין ומשחק גדול מסעיר לב בין הנרדף ובין הרודף, בין הנחש ובין העולם. ושני סיפורי האגדה של בן-ציון הם כמעשה נסיון גדול של אמן ברוך-יה, המנסה את עצמו ואת כוחותיו, לראות אם יש לאל-ידו לתאר תנועה בעצם-תנועתה והתפתלות בכל קסם פיתוליה, אם יש בכוח עטו להפוך חזון-תעתועים למראה עיני-בשר ומעשה-להטים- למפעל יצירה אמנותית (ריבולוב, עמ' 142).

הנחש העושה בנחשיו ומוליך אחריו את הגבור אל גורלו הרע הוא גם ערום כנחש הקדמוני וגם נאמן לשליחותו, שליחות האהבה. הוא כאילו מוליך שולל את הגבור התועה והתוהה, כי הוא שגנב ממנו את הברקת, שומרת נפשו ופקדון אהבתו, אבל באמת לא שולל יוליכהו, כי אם אל שללו יצעידהו ואליו יעלהו, דרך טיפוס

והעפלה באלון הגבוה, הישר והחלק, שאין בו כל מקום לאחיזת אדם (ריבולוב, עמ' 143).

בגלל החטא הקדמוני שלו, חטא הפיתוי של חווה בגן-עדן, נידון הנחש להליכה על הגחון, אבל עתה נעשה הוא עצמו שליח לאהבה, והוא נתעלה ונתנשא- לעלות על האלון ולהעלות אתו את הגבור המבקש את גורלו. עליית הטיפוס של הנחש והגבור על האלון, מתוך חתירה אל פסגת העץ, ואחר כך-ההתקשות של הגוף הגמיש של הנחש והעשותו גשר מעביר את הגבור לגורלו-הן גם ציוני העלייה של המספר למרום- שאיפתו ולשיא יכולתו. (Journal of language and literature. Jelaad, 2004, p.132)

"ואולי גם אנו יודעים שכל איתני-עולם וגם כן היו שם מוסדי כל היקום, ואם רוצים לדעת את האמת יש בחיים דברים גדולים וקטנים, הגיבואה היא הדבר הנכון בעם היהודי, או האמת היחידה של העם הזה. בנוסף לכך יש האהבה הגדולה, אהבה למה? והתשובה היא: אהבת אלהים אדירים, וגם כן יש אהבת עולם (בן-ציון, עמ' 82).

לבסוף צריך לדעת: זה הוא סיפור הגבורה הגדולה, סיפור האגדה, שכנפיה היו משיקות תמיד על ראשו של בן-ציון. וסיומו הוא בקדושה, קדושת ההתמזגות והדביקות של שתי אבני הברקת, המשובצות בפרוכת-הקודש. זו היא קדושתה של האהבה השלמה, הכוללת, אהבת האב והאם לבנם, ואהבת החתן לכלתו. מתוך גרעין האהבה הזאת עולה וצומח גם צמח-התקווה-והעתיד של אהבת האדם לאדם, ואחוות-העמים הגדולה. ואת האור המופלא הזה, של הגבורה- האהבה והאחוה- העלה בן-ציון באגדות שלו: (אשקול ו בצאת ישראל ממצרים).

המסקנות:

1. האגדה תופסת מקוט מיוחד בספר החיים והיצירה של ש. בן-ציון.
2. ש. בן-ציון השתמש באגדה כאמצע חשוב לשכנע את הקורא שלו.
3. בעצם שנות יצירותיו האגדיות של ש. בן-ציון היה עובד באמונה ובחריצות על המפעלים הגדולים שהתייחסו לאגדה.
4. בן-ציון השתמש בהגזמה כדי שתהיה דרך ישר לקורא.
5. בכמה מסיפורי בן-ציון של החייאת האגדה הקדומה, הוא מצא השלמה ליצירותיו ההן וגם תיקון לנשמת הדור אשר חתר לחדש ויחד עם זה התגעגע אל הישן.

6.בסיפורי האגדה של בן-ציון, רוחב-הדעת והנאת-הסיפור-והתיאור, ההומור הטוב והראייה המעמיקה, ועל כולם-היציאה למרחב היצירה העממית-דמיונית והעלייה למרומי האוניברסאליות, ביחוד ב"אשקול ו בצאת ישראל ממצרים".
7.השקט נפשו של המספר לעשות את ענין האגדה ענין אנושי-כללי, אוניברסאלי וקוסמי כאחד.

8.בסיפוריו של בן-ציון היתה האהבה תמיד יותר מאהבת איש ואשה, יותר מתענוג ארצי, גופני. ב"אשקול ובצאת ישראל ממצרים" יש לאשה יופי מיוחד-במינו, רחוק ועילאי, רוחני ושמיימי, שאליו תכמה הנפש יותר מן הבשר.

המקורות:

- 1.בן-ציון, ש.(1931), אשקול. עם עובד, תל-אביב.
- 2.בן-ציון, ש. (1965), בצאת ישראל ממצרים: ספור-גבורות מימי קדם, אמנות, תל-אביב.
- 3.גוברין, נורית, (1978), ש. בן-ציון, קורות חייו ויצירותיו, עם עובד, תל-אביב.
- 4.גיל, משה, (1947), סיפורי ש. בן-ציון, מוסד ביאליק, ירושלים.
- 5.ורסס, שמואל, (1992), גלגוליו של הסיפור "משי", אוניברסיטת בן-גוריון, נגב.
- 6.יחיאל, שלמה, (1976), הגיבורה בסיפוריו של ש. בן-ציון, מסדה, תל-אביב.
- 7.יעל, מיכאל, (1948), סופרים מתקופת התחייה, מסדה, תל-אביב.
- 8.מיכאל, בורן, (1998), ש. בן-ציון במלחמת האגדות, עם עובד, תל-אביב.
- 9.קריץ, אובן (1988), סיפורי ש. בן-ציון, פורה, תל-אביב.
- 10.ריבולוב, מנחם, (1955), מעולם לעולם, ההסתדרות העברית באמריקה, ניו יורק.
- 11.שטיינברג, יעקב, (1928), רשימות, דביר, תל-אביב.
- 12.שמיר, משה, (1957), בן-ציון- לבני ציון, דבר, תל-אביב.
- 13.Journal of jewish literature history. Hana, tamar, 2012, ben-Zion and his role in Hebrew literature. Volume 18. Indiana university press.
- 14.Journal of language and literature. Dany, Jelaad, 2004, the historical trend in the works of N. Zion. Volume 22. London.

Sources:

- Gil, Moshe, (1947), Stories of S. Ben-Zion, Bialik Institute, Jerusalem.
- Govrin, Nurit, (1978), S. Ben-Zion, CV and works, Am Oved, Tel Aviv.
- Journal of language and literature. Dany, Jelaad, 2004, the historical trend in the works of N. Zion. Volume 22. London.
- Journal of jewish literature history. Hana, tamar, 2012, ben-Zion and his role in Hebrew literature. Volume 18. Indiana university press.
- Kritz, Owen (1988), Stories of S. Ben-Zion, pori, Tel Aviv.
- Michael, Born, (1998), S. Ben-Zion in the War of Legends, Am Oved, Tel Aviv.
- Ribolov, Menachem, (1955), Forever to the World, The Hebrew Federation of America, New York.
- S ,Ben. Zion, (1931), Ashkol. Am Oved, Tel Aviv.
- S ,Ben. Zion, (1965), The Exodus of Israel from Egypt: Counting Heroes from Ancient Times Am Oved, Tel Aviv.
- Shamir, Moshe, (1957), Ben-Zion - Livnei Zion, Davar, Tel Aviv.
- Steinberg, Yaakov, (1928), Rshemot, Dvir, Tel Aviv.
- Versa, Shmuel, (1992), The Incarnations of the Story "Silk", Ben-Gurion University, Negev.
- Yael, Michael, (1948), writers from the revival period, Masada, Tel Aviv.
- Yechiel, Shlomo, (1976), the protagonist in the stories of S. Ben-Zion, Masada, Tel Aviv.